

Dr. Gulyás László:

Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig

Hazai Térségfejlesztő Rt.

Dr Gulyás László

**Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa
Az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig**

Hazai Térségfejlesztő Rt
2005

© Dr Gulyás László

Jelen könyv a szerző doktori értekezésének bővített változata

Készült:

A Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
„Regionális Politika és Gazdaságtan PhD programjának keretében

Lektor:

Dr Prof Hajdú Zoltán az MTA doktora

Megjelent...?. Kiadó gondozásában

Felelős kiadó: ...?

Kiadványmenedzser...?

Készült a ? nyomdában

Felelős vezető: ??

ISBN ???

E könyv a szerző kutatási eredményeinek összegzése. Átfogó képet nyújt két történelmi magyar nagyrégió – a Felvidék és a Vajdaság – 20. századi területi átalakulásáról, az új nemzeti terekbe való integrálódásuk erőltetett, kudarcokkal teli és negatív következményekben bővelkedő folyamatairól. Annak reményében ajánlom az Olvasó figyelmébe a fiatal kutatói generáció e tehetséges képviselőjének munkáját, hogy a történelmi és a mai Magyarország többi régiójáról is készülnek majd hasonló elemzések.

Horváth Gyula az MTA doktora

Gulyás László 1991-ben szerezte meg a József Attila Tudományegyetemen jeles minősítésű okleveles történelem és földrajz szakos középiskolai tanár diplomáját. Kutatói látókörét jelentős mértékben bővítette, hogy 1991-ben az egyik legjobb görög egyetemen, az Aristoteles University-n TEMPUS ösztöndíjasként 6 hónapon keresztül tanulmányozta a Balkán földrajzát és történelmét és elsajátította az újjörög nyelvet.

1991 és 1993 között különféle alapítványok és intézetek ösztöndíjasaként tovább folytatta tudományos pályáját. Kezdeményezője és aktív tagja volt annak a szegedi munkacsoportnak, mely a Pándi Lajos által szerkesztett Köztes-Európa

Atlaszt létrehozta. Ezzel párhuzamosan érdeklődése a menedzsment felé fordult, a Pécsi Tudományegyetemen posztgraduális képzés keretében okleveles humán-erőforrás menedzser diplomát szerzett. 1994 és 1997 között az egyik parlamenti párt főállású tanácsadójaként tevékenykedett. E minőségében kommunikációs, marketing, személyzeti és stratégiai területeken dolgozott. 1996-ban Gummersbach-ban a német parlament egyik pártjának ösztöndíjával elvégezte a Theodor Heuss Akadémie „Fiatal Vezetők Programját”.

Oktatóként 1996-ban kapcsolódott be a felsőoktatásba, előbb meghívott előadóként, majd 1998-tól főállásúként. Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem docense. E beosztásában menedzsment és gazdasági tantárgyakat - főképp regionális témakörben - tanít. Munkája minőségét jól mutatja, hogy 2003-ban a diákok szavazatai alapján az „Év oktatójává” választották.

A PhD-fokozatot a Pécsi Tudományegyetem Regionális politika és gazdaságtan doktori iskolájában „summa cum laude” minősítéssel 2004-ben szerezte meg. Közép-Európa története, regionális fejlődése témakörben több mint 100 publikációja jelent meg.

ELŐSZÓ

A magyar történet- és földrajztudományi kutatások tematikai palettája az utóbbi években a tehetséges fiatal kutatói generáció megjelenésével egyre színesebbé vált. Az európai kutatási trendekhez illeszkedő témacsoportok sorában megjelentek a regionális vizsgálatok is. Magyarország térszerkezetének több évszázados fejlődése, a településrendszer modernizálódása és a 19. század végén megjelenő állami beavatkozások cél-, eszköz- és intézményrendszerének alakulása már több tudományos kutató érdeklődését felkeltette, számos dolgozat, értekezés, sőt könyv is készült. A város- és településtörténeti kutatási hagyományok, elemzési módszerek és a regionális tudomány összefüggéseinek felhasználásával született új kutatási eredmények hozzájárulnak ahhoz, hogy világosabban lássuk a mai Magyarország és a tágabb térség fejlődésének problémáit, a fejlesztések lehetséges irányait, az innovatív elemek alkalmazásának lehetőségeit. Egy város, egy régió történeti fejlődésének alapos elemzése sok tanulsággal szolgál a stratégiai tervezéshez, a lokális tudat és a regionális identitás erősítéséhez is.

A Kárpát-medence – amely Európa egyik transznacionális stratégiai makrotérsége lehet a jövőben – térszerkezetének alakulását, településhálózatának differenciálódását a gazdaság szerkezeti átrendeződésének hatásain kívül nagymértékben befolyásolta az etnikai összetétel, a politikai nemzetek intézményesülése, az autarch gazdaságpolitikák térhódítása, majd a 20. század közepétől a tervgazdaságokban érvényesülő centralizált területi tervezés. A térségben lejátszódó markáns átalakulások esztörténeti és makropolitikai összefüggéseit, etnikai komponenseit a történettudomány alaposan feltárta. Viszonylag keveset tudunk azonban az új nemzetállamok belső regionális szerkezetének több évtizedes fejlődéséről, az ezt befolyásoló állami döntések, intézmények és az alkalmazott eszközök természetéről, a térszervezési stratégiák megvalósításának következményeiről.

Gulyás László a Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolájában folytatta kutatásait, részeredményeit szakmai folyóiratokban is publikálta. E könyv a szerző kutatási eredményeinek összegzése. Átfogó képet nyújt két történelmi magyar nagyrégió – a Felvidék és a Vajdaság – 20. századi területi átalakulásáról, az új nemzeti terekbe való integrálódásuk erőltetett, kudarcokkal teli és negatív következményekben bővelkedő folyamatairól.

Annak reményében ajánlom az Olvasó figyelmébe a fiatal kutatói generáció e tehetséges képviselőjének munkáját, hogy a történeti és a mai Magyarország többi régiójáról is készülnek majd hasonló elemzések. E kutatások jelentőségét nem csupán a regionális tudomány történeti irányzatának fejlődése, hanem e térség jövőbeli európai versenyképességének megalapozása miatt kell hangsúlyoznunk.

Pécs, 2005. március 1.

Horváth Gyula
egyetemi tanár

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ (Dr Horváth Gyula)	1. old.
TARTALOMJEGYZÉK	2. old.
BEVEZETÉS	8. old.
1. fejezet: AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA STRUKTURÁLIS JELLEMZŐI A SZÁZADFORDULÓN	10. old.
1. A területi és politikai struktúra jellemzői	10. old.
2. Etnikai jellemzők	14. old.
3. A Monarchia gazdaságának jellemzői	21. old.
4. A Magyar Királyság regionális fejlődése a századfordulón	23. old.
4.1. A fogalmak tisztázása	23. old.
4.2. Regionális kihívások felülről	24. old.
4.3. Regionális kihívások alulról	29. old.
4.4. A gazdaság önfejlődéséből fakadó regionalitás	38. old.
2. fejezet A KISNEMZETI SZÉTTAGOLTSÁGHOZ VEZETŐ ÚT 1914-1920	41. old.
1. Az Osztrák-Magyar Monarchia és a hadicélok alakulása	41. old.
1.1. Az antanthatalmak hadicéljai	41. old.
1.1.1. A Monarchia megcsonkításának forgatókönyvei	41. old.
1.1.2. A Monarchia átszervezésének forgatókönyvei	44. old.
1.1.3. A Monarchia feldarabolásának forgatókönyvei	46. old.
1.2. A kis nemzetek hadicéljai	49. old.
1.3. A Monarchia vége, avagy a hadicélok összefonódása	52. old.
2. A versaillesi rendezés és Közép-Európa	55. old.
2.1. A magyar-csehszlovák és a magyar-jugoszláv határ születése	55. old.
3. fejezet REGIONÁLIS FEJLŐDÉS A KISNEMZETI SZÉTTAGOLTSÁG ÁLLAPOTÁBAN 1920-1938	66. old.
1. A békekonferencia által teremtett helyzet	66. old.
2. Csehszlovákia regionális problémái	68. old.
2.1. A csehszlovák állam adottságai, előnyök és hátrányok	68. old.
2.2. Szlovenszko problematikája és a csehszlovák állam	73. old.
2.2.1. A politikai dimenzió 1. A szlovák kérdés	73. old.
2.2.2. A politikai dimenzió 2. A magyar kérdés	75. old.
2.2.3. Szlovenszko fejlődésének gazdasági dimenziói	77. old.
3. Jugoszlávia regionális problémái	81. old.
3.1. A jugoszláv állam adottságai	81. old.
3.2. A jugoszláv állam problematikájának politikai dimenziói	82. old.
3.3. A jugoszláv állam problematikájának gazdasági dimenzió	87. old.
3.4. A Vajdaság problematikája és a jugoszláv állam	89. old.
4. fejezet	

A NÉMET ÚJ REND KÖZÉP-EURÓPÁBAN 1938-1945	94. old.
1. Az „Új Rend” születése	94. old.
1.1. A német behatolás Közép-Európába 1930-1941	94. old.
1.2. Csehszlovákia szétesése	96. old.
1.3. Jugoszlávia feldarabolása	99. old.
2. Az „önálló” szlovák állam regionális fejlődése 1939-1945	102. old.
3. A Vajdaság regionális fejlődése világháború alatt	105. old.
5. fejezet	
REGIONÁLIS FEJLŐDÉS A SZOCIALIZMUS IDŐSZAKÁBAN 1945-1990	110. old.
1. A regionális fejlődés általános jellemzői Köztes-Európában 1945-1990 között	110. old.
1.1. Szovjet kísérlet a térség gazdasági-politikai megszervezésére	110. old.
1.2. A régiók fejlődésének gátjai: nacionalizmus és határmenti izoláció	113. old.
1.3. Egy konkrét példa: A magyar-jugoszláv határ	115. old.
2. A csehszlovák regionális fejlődés jellemzői 1945-1990	117. old.
2.1. A csehszlovák politikai elit első válasza: a kassai kormányprogram	117. old.
2.2. A cseh-szlovák viszony 1948-tól a bársonyos forradalomig	119. old.
2.2.1. A politikai dimenzió	119. old.
2.1.2. A gazdasági dimenzió	122. old.
2.3. A magyar kérdés Csehszlovákiában	123. old.
2.3.1. A politikai dimenzió	123. old.
2.3.2. A gazdasági dimenzió	126. old.
3. Jugoszlávia regionális fejlődésének problematikája 1945-1981	128. old.
3.1. A jugoszláv politikai elit válaszai 1943-1948	128. old.
3.1.1. Az első válasz: etnikai tisztogatás	128. old.
3.1.2. A második válasz: a föderatív jugoszlávizmus alapjainak lerakása	130. old.
3.2. A gazdasági, a politikai és a nemzeti kérdés hármas összefonódása	133. old.
3.3. A Vajdaság problematikája 1948-1987	138. old.
6. fejezet	
RENDSZERVÁLTÁSOK UTÁN: A RÉGIÓK FELTÁMADÁSA	142. old.
1. Csehszlovákia felbomlása	142. old.
2. Az önálló Szlovákia fejlődésének néhány jellemző vonása	147. old.
2.1. A belpolitikai fejlődés sajátosságai	147. old.
3. A jugoszláv állam felbomlása	150. old.
3.1. A szerb nacionalizmus újjáéledése a 80-as években	150. old.
3.2. A nemzeti programok küzdelme: a szétesés	152. old.

4. A Vajdaság és a jugoszláv állam széthullása	161. old.
5. A regionális fejlődés általános tendenciái a rendszerváltó Közép-Európában	166. old.
5.1. Nyugat-Európa és Közép-Európa regionális fejlődésének eltérő vonásai	166. old.
5.2. Eurorégiók Nyugat-Európában és Közép-Európában	167. old.
6. Egy konkrét példa: A Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió szerveződése	173. old.
7. fejezet	
KONKLÚZIÓK	178. old.
1. A regionális fejlődés főbb csomópontjai Közép-Európában	178. old.
1.1. Az Osztrák-Magyar Monarchia kísérlete a térség megszervezésére	178. old.
1.2. A kis nemzetek ún. „nemzetállami” kísérlete a térség megszervezésére	179. old.
1.3. 1938-1945: Német ún. „Nagytér” kísérlet a térség megszervezésére	182. old.
1.4. A szovjet kísérlet a térség megszervezésére 1945-1989	184. old.
1.5. 1989 után	189. old.
JEGYZETEK	192. old.
BIBLIOGRÁFIA	221. old.

ÁBRÁK TARTALOMJEGYZÉKE

1. ábra	A dualista államszervezet	12. oldal.
2. ábra	A nagyhatalmak össznépeessége 1890-1920 között	14. oldal
3. ábra	Az Osztrák Császárság etnikai összetétele 1900-ban	14. oldal
4. ábra	Az Osztrák Császárság etnikai összetétele 1910-ben (Galícia nélkül)	15. oldal
5. ábra	Az Osztrák-Magyar Monarchia etnikai összetétele 1910-ben	15. oldal
6. ábra	A Magyar Királyság etnikai összetétele 1900-ban	17. oldal
7. ábra	A Magyar Királyság etnikai összetétele 1900-ban (Horvátország nélkül)	17. oldal
8. ábra	Az Osztrák Császárság tartományainak etnikai összetétele	19. oldal
9. ábra	Az Osztrák-Magyar Monarchia foglalkoztatottsági megoszlása 1910-ben	22. oldal
10. ábra	Az Osztrák-Magyar Monarchia bruttó nemzeti termékének megoszlása	22. oldal
11. ábra	Térszerkezeti szintek Magyarországon Süli Zakar István szerint	23. oldal
12. ábra	Térszerkezeti szintek Nemes-Nagy József szerint	23. oldal
13. ábra	A térhierarchia szintjei Tóth József szerint	23. oldal
14. ábra	A Vajdaság etnika viszonyai 1849-1860	36. oldal
15. ábra	Tóth József és Beluszky Pál „régios” elképzelésének összehasonlítása	40. oldal
16. ábra	Köztes-Európa államai a világháború előtt és után	66. oldal
17. ábra	Államnemzetek és a kisebbségek aránya %-ban az 1920-as évek elején	66. oldal
18. ábra	A tíz legnagyobb nemzeti kisebbség Köztes-Európában a 20-as években	67. oldal
19. ábra	Csehszlovákia lakosságának gazdasági szektorok szerinti megoszlása	69. oldal
20. ábra	A különböző gazdasági szektorokban foglalkoztatottak 1921-ben	69. oldal
21. ábra	A külső és a falusi lakosság megoszlása, és az írástudatlanság 1921-ben	69. oldal.
22. ábra	Az analfabéta lakosság aránya Köztes-Európában	70. oldal
23. ábra	Csehszlovákia etnikai megoszlása I. (anyanyelv szerint)	70. oldal
24. ábra	Csehszlovákia etnikai megoszlása II. (anyanyelv szerint)	72. oldal
25. ábra	Szlovákia lakosságának nemzetiségi megoszlása 1910-1930	75. oldal
26. ábra	Jugoszlávia etnikai megoszlása 1921-ben és 1931-ben	81. oldal
27. ábra	Jugoszlávia lakosságának vallási megoszlása 1921-ben	82. oldal
28. ábra	A Duna Bánság etnikai összetétele	85. oldal
29. ábra	Az agrárnépesség aránya a jugoszláv állam egyes területein	87. oldal
30. ábra	Az analfabéta lakosság aránya a jugoszláv állam egyes régióiban	87. oldal
31. ábra	A Magyarországtól Jugoszláviához csatolt területek adatai	89. oldal
32. ábra	A Vajdaság etnikai viszonyai 1921-ben	89. oldal
33. ábra	Egy lakosra jutó állami egyenesadó összege az egyes bánságokban	92. oldal
34. ábra	A német kisebbség szereplése az 1935. évi választásokon	96. oldal
35. ábra	Szlovákia etnika összetétele 1940	102. oldal
36. ábra	A visszatért Délvidék nemzetiségi képe	102. oldal
37. ábra	Magyarország áruforgalmának megoszlása 1949-1985	111. oldal
38. ábra	KGST országok határ menti régióinak tipikus kapcsolattartási lehetőségei	114. oldal
39. ábra	A német és a magyar kisebbség Csehszlovákiában 1930-ban és 1950-ben	119. oldal
40. ábra	Szlovákia részesedése Csehszlovákia gazdaságából 1949-1979	122. oldal
41. ábra	A szlovák és a magyar lakosság aránya Szlovákiában 1930-1991	123. oldal
42. ábra	A mezőgazdaságban dolgozók számaránya	126. oldal
43. ábra	A 15 éven felüli lakosság iskolai végzettsége Csehszlovákiában 1970-ben	127. oldal
44. ábra	Regionális különbségek a szocialista Jugoszláviában	134. oldal
45. ábra	A magyarok száma és százalékos aránya a Vajdaságban 1948-1991	138. oldal
45. ábra	Az egy főre eső nemzeti jövedelem növekedési üteme	141. oldal
46. ábra	A Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság címere	144. oldal
47. ábra	Szlovákia etnikai megoszlása 1991	147. oldal
48. ábra	Koszovó etnikai arányainak változásai 1921-1991	150. oldal
49. ábra	Bosznia-Hercegovina népességének nemzetiségi megoszlása 1921-1991	156. oldal
50. ábra	A magyarok és szerbek száma és %-os aránya a Vajdaságban 1981-2001	163. oldal
51. ábra	A DKMT Euró régió számokban	174. oldal

TÉRKÉPEK TARTALOMJEGYZÉKE

1. TÉRKÉP Az Osztrák-Magyar Monarchia országai és tartományai 1913-ban 13. old.
 Forrás: Magyarország története 1890-1918. 7/1 kötet. Főszerk. Hanák Péter. Budapest 1978. 32. oldal
2. TÉRKÉP A Magyar Királyság nemzetiségei 1910-ben 18. old.
 Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris. Budapest 2000. 46. oldal
3. TÉRKÉP Az Osztrák-Magyar Monarchia etnikai viszonyai 1910-ben 20. old.
 Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos. Osiris Századvég. Budapest. 1995. 185. oldal
4. TÉRKÉP II. József közigazgatási területrendezése 1786 25. old.
 Forrás: Hajdú Zoltán: Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs 2000. 117. oldal
5. TÉRKÉP Bach Sándor közigazgatási beosztása 1854 27. old.
 Forrás: Hajdú Zoltán: Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs 2000. 124. oldal
6. TÉRKÉP Aurél Popovici terve, 1906 28. old.
 Forrás: Forrás: Aurel Popovici: Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich. Politische Studien zur der nationalen Fragen und Staatsrechtlichen Kriesen in Österreich-Ungarn. Leipzig, Elischer 1906.
7. TÉRKÉP A Triasmappa 1910. 31. old.
 Forrás: Pozsonyi levéltár, Tóth István szívességéből
8. TÉRKÉP A Szerb Vajdaság és a Temesi Bánság 1849-1860 36. old.
 Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos. Osiris Századvég. Budapest. 1995. 144. oldal
9. TÉRKÉP A Kárpát-medence régió Tóth József szerint. 39. old.
 Forrás: Forrás: Tóth József: Régiók a Kárpát-medencében. In: Papp Norbert-Tóth József (szerk): Európa politikai földrajza. JPTE TTK Általános Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék és a JPTE TK Kiadói Iroda – University Press. Pécs. 1997. 227. oldal.
10. TÉRKÉP Modernizációs zónák a századelő Magyarországon. 39. old.
 Forrás: Beluszky Pál: Egy fél siker hét stációja (avagy a modernizáció regionális különbségei a századelő Magyarországon. 319. oldal
 Id. mű Dövényi Zoltán (szerk.): Alföld és Nagyvilág. MTA Földtudományi Kutató Központ Földrajztudományi Kutató Intézet. Budapest. 2000.
11. TÉRKÉP Titkos egyezmények 1915-1916 43. old.
 Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos. Osiris Századvég. Budapest. 1995. 267. oldal
12. TÉRKÉP Amerikai elképzelések – Seymour 1918 – a Monarchia átszervezéséről 43. old.
 Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos. Osiris Századvég. Budapest. 1995. 280 oldal
13. TÉRKÉP A Hodza-Barta vonal és a belgrádi konvenció vonala 56. old.
 Forrás: Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris. Budapest 2000. 114. oldal

14. TÉRKÉP Az ún. Csehszlovák-jugoszláv korridor 62. old.
 Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos. Osiris Századvég.
 Budapest. 1995. 372. old.
15. TÉRKÉP Trianon következtében megszülető magyar etnikai tömbök
 a határok mentén 64. old
 Forrás: Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris.
 Budapest 2000. 144. oldal
16. TÉRKÉP A kisebbségek területi elhelyezkedése Csehszlovákiában a két
 világháború között 71. old.
 Forrás: Romsics Ignác Nemzet, nemzetiség és állam. Napvilág Kiadó.
 Budapest. 1998. 208 old
17. TÉRKÉP A jugoszláv állam területének kialakulása 83. old.
 Forrás: Sokcevits Dénes – Szilágyi Imre – Szilágyi Károly: Déli szomszédaink története.
 Bereményi Könyvkiadó. Budapest 1993. 258. old.
18. TÉRKÉP A jugoszláv bánóságok 1929-ben 86. old.
 Forrás: Sokcevits Dénes – Szilágyi Imre – Szilágyi Károly: Déli szomszédaink története.
 Bereményi Könyvkiadó. Budapest 1993. 231. oldal.
19. TÉRKÉP A Horvát Bánóság 1939-ben 86. old.
 Forrás: Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos.
 Osiris Századvég. Budapest. 1995. 393. oldal.
20. TÉRKÉP A Magyarországtól Jugoszláviához csatolt területek 90. old.
 Forrás: A jugoszláviai magyarság helyzete. Államtudományi Intézet. 1941. Melléklet.
21. TÉRKÉP Csehszlovákia felosztása 1938-1939 98. old
 Forrás: Köztes-Európa 1763-1993. Szerk. Pándi Lajos. Osiris Századvég.
 Budapest. 1995. 434. oldal.
22. TÉRKÉP Jugoszlávia felosztása 1938-1939 100. old.
 Forrás: Romsics Ignác Nemzet, nemzetiség és állam. Napvilág Kiadó.
 Budapest. 1998. 248. oldal
23. TÉRKÉP Az önálló Szlovák Köztársaság 1939-1945 102. old.
 Forrás: Dusan Kovac: Szlovákia története. Kalligram. Pozsony, 2002. 206. oldal
24. TÉRKÉP A Prinz Eugen Gau néhány jellemzője 105. old
 Forrás: Rónai András: Térképezett történelem 288-289. oldal
25. TÉRKÉP Az egy főre jutó nemzeti jövedelem Jugoszláviában 1981 135. old
 Forrás: Kocsis Károly: Egy felrobbant etnikai mozaik esete.
 Teleki László Alapítvány. Budapest. Melléklet
26. TÉRKÉP A volt Jugoszlávia területén lévő kommunák etnikai megoszlása 157. old
 Forrás: Kocsis Károly: Egy felrobbant etnikai mozaik esete. Teleki László Alapítvány.
 Budapest. Melléklet
27. TÉRKÉP Interregionális együttműködések Európában 1995 168. old
 Forrás: Horváth Gyula könyvét Európai regionális politika.
 Dialog-Campus. Budapest-Pécs 1998. 254. old.
28. TÉRKÉP A Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió 174. old
 Forrás: Csongrád Megye. Helyzetkép az ezredfordulón.
 Szerk. Mészáros Rezső. Szeged 1999. 445. old

